Порядок організації прогнозування воєнно-політичної обстановки, як елемент забезпечення національної безпеки держави

Олексій Соломицький
доктор військових наук, старший науковий співробітник
начальник відділу
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України
03049, проспект Повітряних Сил, 28 Б, Київ, Україна
e-mail: solosa1@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8061-8895

Володимир Башинський
доктор технічних наук, професор
начальник Державного науково-дослідного інституту
випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки
Державний науково-дослідний інститут
випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки
e-mail: dndivsovt@post.mil.gov.ua
ORCID: 0000-0003-0966-5714

Сергій Баранов
начальник Головного управління Генерального штабу Збройних Сил України
Генеральний штаб Збройних Сил України
003168, проспект Повітряних Сил, 6, Київ, Україна
e-mail: sharada3699@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3306-943X

Поліна Толок
кандидат економічних наук
начальник кафедри оборонного менеджменту
Національний університет оборони України
03049, проспект Повітряних Сил, 28, Київ, Україна
e-mail: tolok100@meta.ua
ORCID: 0000-0002-2481-8152

Ольга Таран
старший науковий співробітник
Військовий інститут танкових військ
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»
Харків,Україна
e-mail: olgataran@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9143-5821

Анотація. Актуальність статті обумовлена необхідністю розроблення формалізованого підходу до організації та проведення процедури прогнозування воєнно-політичної обстановки для забезпечення стабільності отримання результатів.

Стаття спрямована на викладення порядку організації та проведення прогнозування воєнно-політичної обстановки.

Порядок організації прогнозування розроблений з урахуванням основних положень концептуальних основ прогнозування воєнно-політичної обстановки та когнітивно-динамічного методу прогнозування воєнно-політичної обстановки.

У статті наведені основні етапи розроблення прогнозу воєнно-політичної обстановки.

Наданий детальний опис кожного етапу. Пропонуються визначення термінів “прогнозний варіант”, та “прогнозна альтернатива”. Підіймається важливе питання періодичності проведення прогнозування воєнно-політичної обстановки. З огляду на результати практичних розрахунків, пропонується цикл прогнозування ВПО розрахований на три роки, запропонована його схема.

Для забезпечення адекватності побудованих моделей та достовірності розроблених прогнозів запропонований підхід до організації роботи експертів. Він складається з п’яти етапів: добір експертів, завдання на прогноз, організаційна й методична підготовка прогнозних досліджень, проведення експертних прогнозних досліджень, оброблення й аналіз результатів прогнозних досліджень а також вироблення рекомендацій. Кожний з етапів детально описаний.

У разі втілення рекомендації дозволять більш ґрунтовно організувати прогнозування воєнно-політичної обстановки, зробити цей процес безперервним та циклічним, а також дозволять впорядкувати роботу експертів під час розроблення прогнозів, що позитивно вплине на достовірність прогнозу, що розроблятиметься. Напрямами подальших досліджень може бути розроблення рекомендацій щодо порядку формування висновків за результатами прогнозування воєнно-політичної обстановки.

Ключові слова: воєнно-політична обстановка, військово-політичні відносини, прогнозування, воєнна безпека.

Вступ (Introduction)

В умовах 21 століття, воєнна безпека представляється вже не тільки в збереженні державного суверенітету й територіальної цілісності, як це було раніше. На даний момент, в умовах глобалізації, потрібний захист національних інтересів за межами зони територіального контролю й збереження національної ідентичності та системи цінностей. Формуються наднаціональні організації із власними інтересами, змінюється ціннісна площина. Військова окупація й перемога перестали бути значущими й головними цілями у воєнній політиці держав. У сучасній системі військово-політичних відносин (ВПВ) воєнно-політична обстановка в регіонах стала носити суто індивідуальний характер. Для досягнення мети державами використовуються нові воєнно-політичні технології, що формують складну й динамічну воєнно-політичну обстановку (ВПО).

У зв’язку із цим можна констатувати, що проблема аналізу й прогнозування розвитку ВПО у світі та регіоні носить дуже важливий характер. Збройні конфлікти останнього десятиліття показали, що відбувся перелом у ВПО й з’явилися нові потенційні загрози. Це може бути пов’язано із глобальними процесами, які ведуть до подальшого загострення воєнно-політичної обстановки.

Однак, слід зауважити, що досі не існує єдиного підходу до організації оцінювання та прогнозування ВПО. Такі прогнози часто розробляються ситуативно, при цьому деякі важливі етапи розроблення прогнозування взагалі не виконуються. Саме тому розроблення формалізованого підходу до організації прогнозування ВПО є актуальним завданням.

Методологічна основа (Methodological Framework)

В основу запропонованого порядку організації прогнозування ВПО покладено основні положення концептуальних основ прогнозування воєнно-політичної обстановки та когнітивно-динамічного методу прогнозування воєнно-політичної обстановки [7].

Теоретичним аспектам оцінювання та прогнозування ВПО присвячено багато робіт, наприклад [1]-[4], [6], [8], [10]. Однак власне порядок організації прогнозування ВПО не розглядається, що призводить до зниження достовірності отриманих прогнозів, з огляду на відсутність циклічності та ситуативність розроблення прогнозів.

Результати і обговорення (Results and Discussions)

Враховуючи загальнотеоретичні положення щодо прогнозування ВПО та основні положення когнітивно-динамічного методу прогнозування ВПО [7] пропонується такий порядок організації та проведення прогнозування ВПО (рис. 1).

Основні етапи, відповідно:

– визначення завдання на прогнозування ВПО;

– передпрогнозний аналіз;

– дослідницький (пошуковий);

– програмний (нормативний);

– організаційний.

У завданні на прогноз ВПО уточняється масштаб прогнозу, цілі й задачі прогнозу, задається період випередження, необхідний довірчий інтервал або ймовірність здійснення прогнозу. Також у завданні визначається порядок розробки прогнозу. Разом з цим відбувається добір експертів з потрібним рівнем компетентності у відповідних сферах.

На етапі передпрогнозного аналізу відбувається дослідження ВПО, виявлення показників і факторів її розвитку. Для виявлення значень показників і факторів у минулому проводиться прогнозна ретроспекція – дослідження історії розвитку ВПО та ВПВ й прогнозного фону з метою одержання їх систематичного опису. Наступна задача – виявити структуру взаємовпливу показників і факторів. Ця задача вирішується в рамках прогнозного діагнозу, на якому досліджується систематичний опис ВПО й прогнозного фону з метою виявлення тенденції їх розвитку й вибору (розробки) моделей прогнозування.

Прогнозна модель дозволяє одержати інформацію про можливі стани ВПО в майбутньому й (або) про шляхи та терміни їх здійснення [7]. Прогнозна модель визначає закони розвитку ВПО й будується на базі визначення взаємозалежностей між факторами й показниками від яких залежить ВПО. Вона може бути представлена у вигляді вербального або математичного опису факторів та їх взаємодії, таблиці або графа, що відображають дані взаємозв’язки.

Виходячи з того, що сутність прогнозування ВПО полягає у декомпозиції складних воєнно-політичних процесів на ієрархічні складові з наступним їх оцінювання та агрегуванням з метою отримання прогнозу, на дослідницькому (пошуковому) етапі проводиться аналіз прогнозної моделі й проводяться прогнозні експерименти. Прогнозний експеримент – це дослідження на прогнозних моделях за допомогою варіювання характеристик об’єкта прогнозування, що входять у модель, з метою виявлення можливих припустимих і (або) неприпустимих прогнозних варіантів і альтернатив розвитку об’єкта прогнозування. У результаті досліджень виявляються тенденції й сценарії розвитку об’єкта прогнозування.

При цьому тенденції розвитку можуть являти собою прогнозні варіанти або прогнозні альтернативи. Прогнозний варіант – це один із прогнозів, що складають групу можливих прогнозів. Прогнозна альтернатива – один із прогнозів, що складають повну групу можливих взаємовиключних прогнозів.

Також на дослідницькому етапі прогнозу виявляються ключові проблеми розвитку об’єкта прогнозування при реалізації різних сценаріїв.

На програмному (нормативному) етапі прогнозу уточнюються сценарії розвитку об’єкта прогнозування й проводиться відбір ключових проблем (цілей) на період попередження прогнозу. Потім структурується проблемна область і виявляються пріоритети у вирішенні проблем. Основний зміст цього етапу – формування альтернативних шляхів вирішення проблем (досягнення цілей) і вибір із цього списку найбільш кращих (раціональних) шляхів.

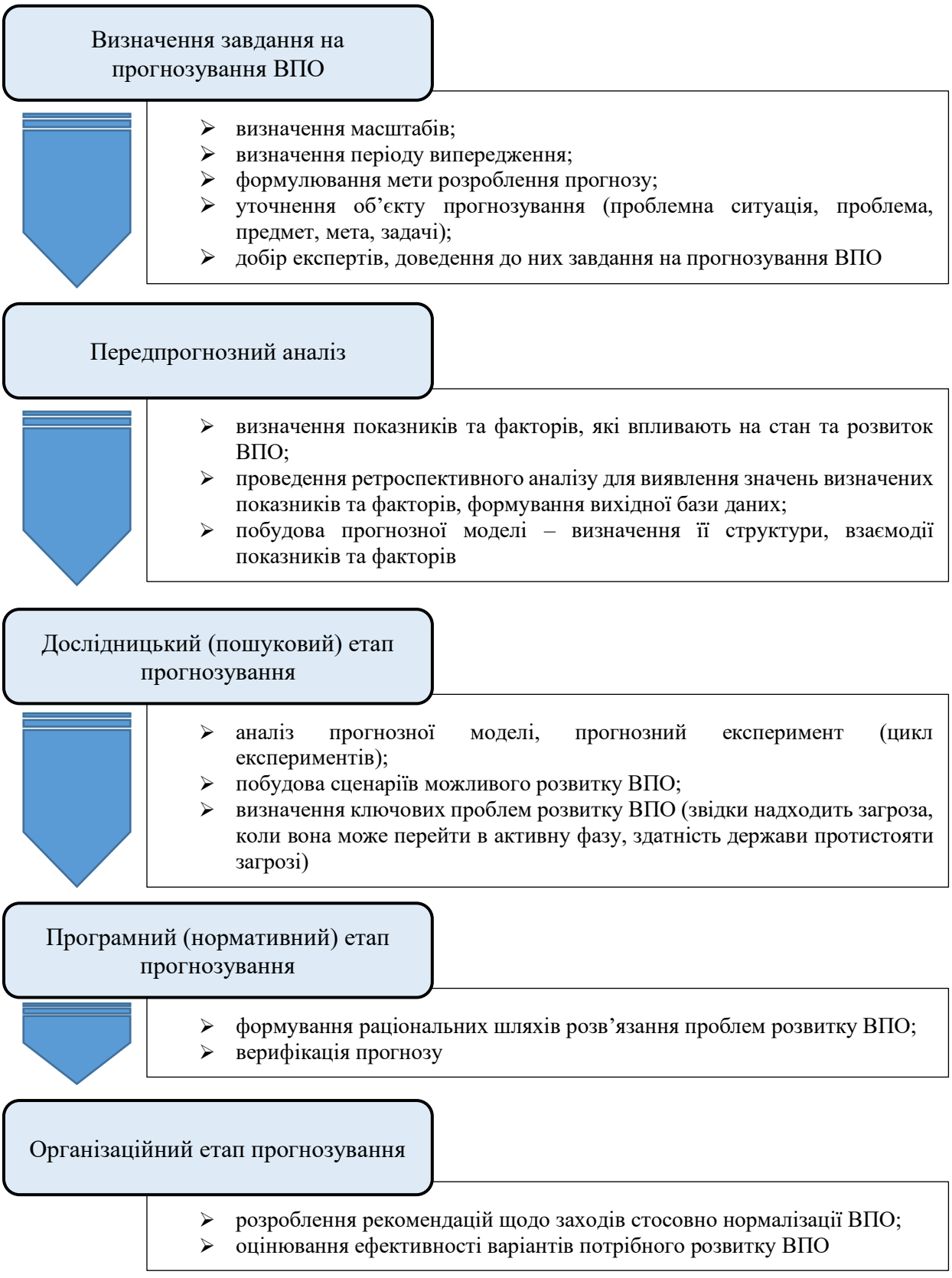

Рисунок 1. Основні етапи розроблення прогнозу ВПО

Після складання прогнозу проводиться верифікація його пошукової й нормативної частини. Верифікація прогнозу – це оцінка достовірності й точності або обґрунтованості прогнозу. Існують наступні способи верифікації прогнозів:

– пряма верифікація – верифікація прогнозу за допомогою його розроблення іншим методом, на відміну від початкового.

– непряма верифікація – верифікація прогнозу за допомогою його зіставлення із прогнозами, отриманими з інших джерел інформації.

– інверсна верифікація – верифікація прогнозу за допомогою перевірки адекватності прогностичної моделі в ретроспективному періоді.

– консеквентна верифікація – верифікація прогнозу за допомогою аналітичного або логічного виведення прогнозу з раніше отриманих прогнозів.

– верифікація повторним опитуванням – верифікація прогнозу за допомогою використання додаткового обґрунтування або зміни експертів.

– верифікація опонентом – верифікація прогнозу за допомогою спростування критичних зауважень опонента за прогнозом.

Описані способи верифікації відносяться до апріорної оцінки прогнозу – оцінки якості безпосередньо після його розробки, до закінчення періоду попередження. Існує також і апостеріорна оцінка – оцінка точності й вірогідності прогнозу після закінчення періоду попередження. Вона проводиться за допомогою порівняння прогнозованих подій та подій, що реально настали.

Останній етап прогнозу – організаційний. На цьому етапі формується перелік організаційних заходів щодо досягнення цілей, що входять у кращі шляхи розвитку (відповідно до нормативного прогнозу): уточнюються терміни реалізації кращих шляхів досягнення мети, необхідні ресурси, формується склад виконавців і список конкретних заходів. Також проводиться оцінка ефективності варіантів необхідного розвитку.

Важливим питанням є періодичність проведення прогнозування ВПО. Важкопередбачуваний розвиток політичної обстановки та кризові процеси у світі суттєво ускладнюють, а в деяких випадках унеможливлюють, розроблення об’єктивного довгострокового (на 12 років) прогнозу розвитку ВПО. Слід зауважити, що питанню обґрунтування періодичності прогнозування рівня загроз практично не приділялося уваги, крім констатації того, що з його зростанням періодичність повинна зменшуватись. Зазвичай лише підкреслюється, що спостереження за рівнем воєнної небезпеки є необхідною умовою виявлення його критичних значень і своєчасного проведення комплексу політичних, дипломатичних, економічних, воєнних заходів щодо запобігання воєнним конфліктам та стримування їх, але сутність “постійності” не формалізована. Обґрунтування періодичності прогнозування ВПО можна вважати окремим завданням. Один з підходів запропоновано в [9]. Згідно з ним, попередньо визначається загроза, що має найменший термін зростання, звідси періодичність проведення оцінювання повинна бути меншою, ніж термін змінення самої динамічної загрози. З урахуванням такого підходу доцільним є проведення прогнозування один раз на 3-6 років. При цьому, оптимальним вдається варіант – раз на три роки, з огляду на те, що дестабілізуючі впливи, які супроводжують соціально-політичні процеси, зазвичай, характеризуються відносно великими часовими інтервалами виникнення, накопичення та затухання, що робить їх інерційними на великих часових відрізках. Трирічний цикл дозволить не проводити прогнозування ВПО в цілому, а обмежитися уточненням деяких оцінок (характеристик).

З огляду на це, а також результати практичних розрахунків, пропонується цикл прогнозування ВПО розрахований на три роки (рис. 2). Такий підхід дозволить постійно накопичувати інформацію щодо стану ВПВ, своєчасно коригувати програми та плани, а також вносити зміни до прогнозу, не допускаючи зниження його якості.

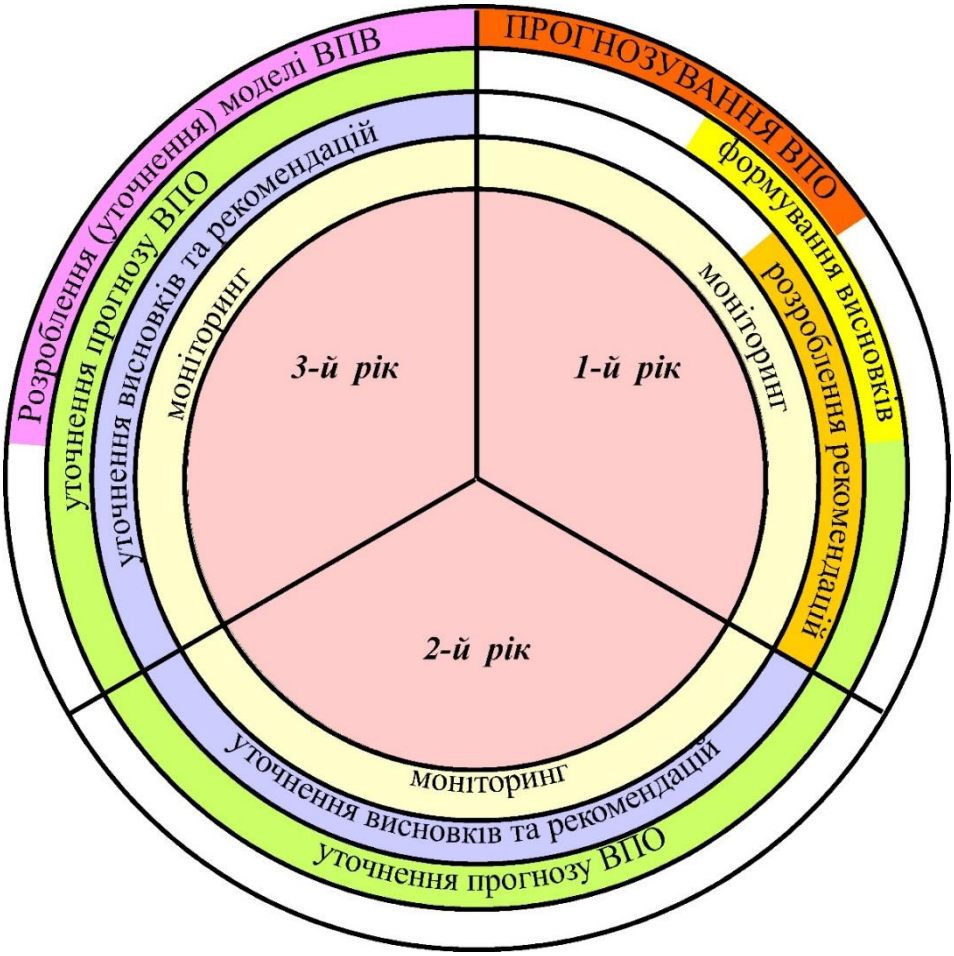

Рисунок 2. Схема циклу прогнозування ВПО

Для забезпечення адекватності побудованих моделей та достовірності розроблених прогнозів необхідно ретельно підходити до організації роботи експертів. Під час прогнозування за наведеними вище схемами (див. рис. 2) пропонується організовувати роботу експертів таким чином (рис. 3).

Етап 1. Добір експертів: на основі запропонованого у [5] методу з урахуванням особливостей завдання на прогноз і всіх додаткових умов проведення досліджень підбирається (з використанням або без використання формальних процедур оцінки їх компетентності й чисельності) група експертів (або один експерт).

Етап 2. Завдання на прогноз: розглядаються характеристики об’єкта прогнозу, необхідний ступінь його деталізації, можливості використання експертами вже наявної інформації, уточняються час попередження (горизонт прогнозування), умови прогнозних досліджень.

Етап 3. Організаційна й методична підготовка прогнозних досліджень: відповідно до завдань, умов розроблення прогнозу й обраним методом установлюється форма роботи з експертами, вирішуються всі організаційні питання, розробляється все методичне забезпечення досліджень. Зокрема складаються програми проведення опитувань й опитувальні документи.

Етап 4. Проведення експертних прогнозних досліджень: робота з експертами проводиться за встановленими раніше процедурами на основі розроблених програм і опитувальних документів.

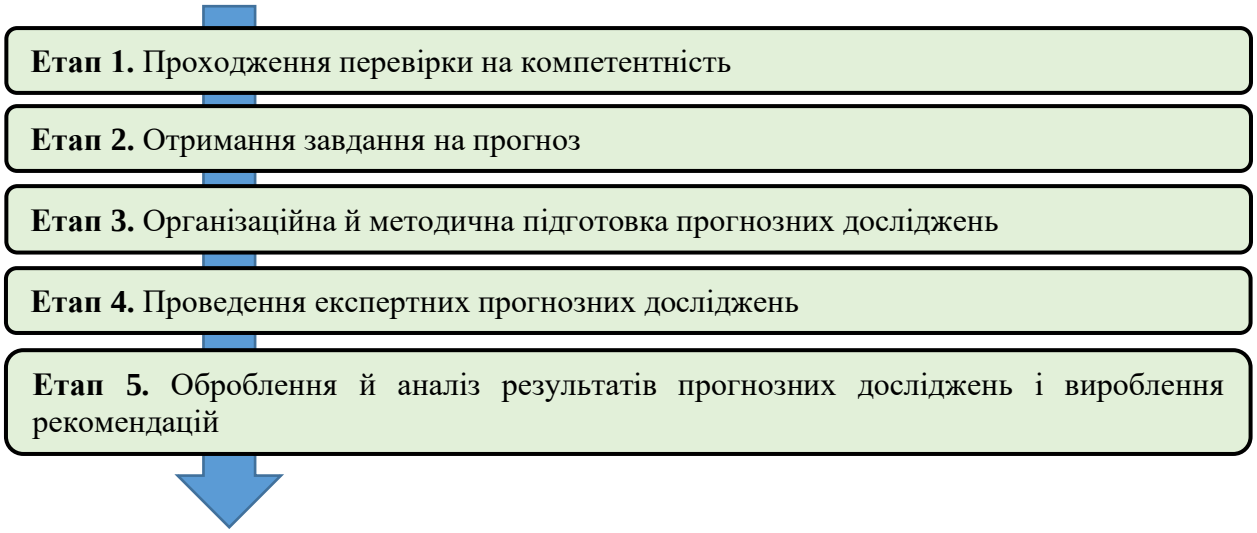

Рисунок 3. Порядок роботи експертів під час прогнозування ВПО

Етап 5. Обробка й аналіз результатів прогнозних досліджень і вироблення рекомендацій: на основі сформованої на етапі 3 методики, що передбачає формальні (кількісні) і неформальні процедури, обробляються результати експертизи, формується узагальнена думка групи експертів і аргументоване обґрунтування й оцінка оригінальних індивідуальних суджень експертів. На основі цього аналізу даються рекомендації із прогнозу.

Висновок (Conclusion)

Таким чином запропонований порядок організації процесу прогнозування ВПО обумовлює загальну послідовність здійснення прогнозування, зміст його етапів та варіанти верифікації результатів прогнозування, періодичність прогнозування та його цикл, який розрахований на 3 роки і визначає послідовність основних заходів під час прогнозування, порядок роботи експертів, який відповідає порядку прогнозування ВПО та зміст кожного етапу. У разі втілення, такий порядок дозволить більш ґрунтовно організувати прогнозування ВПО, зробити цей процес безперервним та циклічним, а також дозволить впорядкувати роботу експертів під час розроблення прогнозів, що позитивно вплине на достовірність прогнозу, що розроблятиметься.

Напрямами подальших досліджень може бути розроблення рекомендацій щодо порядку формування висновків за результатами прогнозування воєнно-політичної обстановки.

Рекомендації (Recommendations)

Матеріали статті можуть бути використані під час організації прогнозування ВПО для підготовки пропозицій щодо формування і реалізації воєнної політики України. Стаття також може бути корисна для фахівців інформаційно-аналітичних служб, науковців і аналітиків, які причетні до розроблення прогнозів, вироблення і обґрунтування державних рішень у воєнно-політичній сфері, для викладацького складу і слухачів вищих воєнно-навчальних закладів.

Використані джерела (References)

1. Bogdanovych, V. Yu. (2020). *Development of new approaches to the integrated use of military and non-military forces and means of the security and defense sector to ensure the military security of Ukraine. Development of a methodological apparatus for forecasting the military-political situation*. Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine.
2. Bogdanovych, V. Yu., Romanchenko, I. S., Svyda, I. Y., & Syrotenko, A. M. (2019). *Methodology for the integrated use of military and non-military forces and means of the security and defense sector to counter modern threats to the military security of Ukraine: monograph.* NALF.

3. Bocharnikov, V. P., & Svyeshnikov, S. V. (2019). *Security environment 2030*. Master Books.
4. Gogonyants, S. Yu., Hrytsai, P. M., & Shapran, O. O. (2019). General provisions of the methodology for assessing the level of military threat based on taxonomic methods. *Modern Information Technologies in the Field of Security and Defens*e, *1* (34), 29–36.
5. Romanchenko, I. S., Butvin, B. L., Hvozd, V. I., & Solomytskyi, O. I. (2018). Methodical approach to assessing the competence of experts based on binary relations. *Collection of scientific papers of the Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine*, *3* (85), 5–14.
6. Romanchenko, I. S. (Ed.) (2021). *Fundamentals of military theoretical studies: new realities and technologies: a monograph*. NUOU.
7. Solomytskyi, O. I. (2020). *Development of the Theory and Practice of Forecasting the Military-Political Situation* [Doctoral Thesis in Military Science, Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine].
8. Svyda, I. Y. (2012). *Methodological bases of organization of functioning of the system of ensuring military security of Ukraine in the conditions of non-alignment* [Doctoral dissertation in Military Science, Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine].
9. Svyda, I. Y. (2009). *Substantiation of Recommendations for Assessing and Forecasting the Levels of Military Threat to the State* [Dissertation for Candidate of Military Sciences, Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine].
10. Stychynska, A. B. (2022). Military and Political Forecasting as a Condition for Ensuring the National Security of the State. Actual Problems of Politics. *Collection of scientific papers of the National University "OJSU", 69*, 101–107.